

УДК 347.91(477)

DOI 10.36919/3041-1149(Print).10.2025.79-87

Р. Б. Сірко,*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін,**ПВНЗ «Європейський університет»**email: rostyslav.sirko@e-u.edu.ua***ORCID 0000-0002-9698-5865****О. А. Тимошенко,***кандидат юридичних наук, доцент,**професор кафедри права,**ПВНЗ «Європейський університет»**email: olga.tymoshenko@e-u.edu.ua***ORCID 0000-0003-0006-1949;**

«ВІДСУТНІСТЬ ПОРУШЕНОГО ПРАВА» ЯК ІНСТРУМЕНТ КАСАЦІЙНОЇ СЕЛЕКЦІЇ

Пропонована стаття присвячена аналізу поступової трансформації категорії «відсутність порушеного права» з класичної матеріально-правової передумови доступу до суду в багаторівневий процесуальний інструмент селекції, який дедалі інтенсивніше використовується Верховним Судом. Актуальність дослідження зумовлена зміною моделі касаційного перегляду в Україні та переходом до концепції «обмеженої касації», у межах якої вирішальне значення набувають фільтраційні механізми доступу до вищої інстанції.

У результаті дослідження з'ясовано, що зазначена категорія «відсутності порушеного права» дедалі частіше виконує селекційну роль на різних етапах руху справи – від вирішення питання про відкриття провадження до контролю за допустимістю касаційного звернення. Така еволюція змінює баланс між матеріально-правовою оцінкою спору й формальною перевіркою процесуальних умов доступу до суду, створюючи потенційні ризики для передбачуваності правозастосування. Показано, що «відсутність порушеного права» трансформується в процесуальний поріг (касаційний фільтр), який впорядковує навантаження на касаційну інстанцію, однак потребує нормативного й доктринального уточнення. У підсумку підкреслено, що проблема «відсутності порушеного права» виходить за рамки технічної процесуальної конструкції й постає як одне із слабких місць сучасної моделі касаційного правосуддя, що потребує подальшої поглибленої наукової інтерпретації. Перспективи подальших досліджень пов'язуються з потребою в розробленні чітких критеріїв розмежування матеріальної та процесуальної сутності цієї категорії, визначенні меж судової дискреції в її застосуванні, а також порівняльним аналізом європейських моделей касаційних фільтрів для гармонізації української практики.

Ключові слова: *касаційний фільтр, доступ до правосуддя, порушене право, судова дискреція, право на касаційне оскарження, касаційний перегляд, судова практика.*

Постановка проблеми та її актуальність. Останнім часом усе більше уваги науковців та юристів-практиків привертає проблематика відмови у взятті до розгляду касаційної скарги або відмови в задоволенні позовних вимог через так звану «відсутність порушеного права». Остання набуває рис своєрідного касаційного фільтра та відкриває перспективу більш глибокого аналізу трансформації самої логіки касаційного перегляду. Під таким фільтром надалі розуміємо практику, у межах якої Верховний Суд (надалі – Суд), відмовляючи в проведенні касаційної процедури, фактично апелює до тези про відсутність порушення суб'єктивного права касатора як до процесуально-правової підстави, що блокує подальший рух справи в касації. Прикметно, що цей аргумент набуває системного характеру. Він дедалі частіше використовується не лише як матеріально-правовий висновок щодо сутності спору, а як первинний «поріг допустимості», що уможливує або унеможливує касаційний перегляд у контексті вимог статей 389–394 ЦПК України та суміжних норм судового процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання застосування механізму відмови у відкритті провадження або відмови в задоволенні позовних вимог через встановлення / презюмування судом відсутності порушеного права як процесуального бар'єру побіжно висвітлено в публікаціях значної кількості авторів, серед яких: Н. Адамчук, Д. Барбаш, О. Грицаєнко В. Дідушин, І. Зайцева-Калаур, О. Зигрій, О. Кот, Р. Перелигіна, К. Пільков, Д. Рудаков, Н. Чоп та деякі інші. Окремі з наведених авторів аналізують зазначену проблематику насамперед крізь призму процесуальних аспектів касаційної фільтрації, зосереджуючи увагу на механізмах допустимості звернення до касаційної інстанції та ролі попереднього контролю в забезпеченні ефективності судового перегляду. Інші ж підходять до цього питання з матеріально-правової площини, наголошуючи, що сучасне цивільне судочинство допускає існування позовного провадження в ситуаціях, де фактичного спору про право немає або його юридична конфігурація є сумнівною.

Мета дослідження полягає в з'ясуванні природи та функціонального навантаження категорії «відсутність порушеного права» в процесуальній системі та в дослідженні її ролі як фактичного касаційного фільтра.

Виклад основного матеріалу. У межах сучасної доктрини, як видається, простежується кілька змістовно самостійних груп підходів до розуміння касаційного фільтра, кожна з яких по-своєму акцентує на межах допустимості касаційного перегляду й на тому функціональному навантаженні, яке покладається на Суд. Водночас спільним знаменником залишається уявлення про фільтр як селекційний механізм, що структурує доступ до касаційної інстанції, визначаючи рівень її залучення до контролю за правильністю застосування права.

По-перше, умовно «класичний» підхід, сформований у працях С. Глущенко, В. Комарова і Ю. Алєніна та продовжений у напрацюваннях С. Щербака, С. Мирославського та О. Ткачука, виходить із того, що кожне процесуальне судочинство містить попередній етап контролю – перевірочний, покликаний відсіювати справи, які не відповідають визначеним законодавством критеріям. У цьому розумінні фільтр постає як формальна процесуальна передумова, яка забезпечує ієрархічний порядок оскарження й запобігає передчасному зверненню до Суду [1–8].

По-друге, альтернативна доктринальна лінія, представлена О. Шутенко, І. Ємельяною, В. Кройтором та частково й М. Гарієвською, фокусує увагу не стільки на формальній передумові, скільки на змістовній сутності касаційного перегляду. Їхня позиція, якщо описати досить спрощено, зводиться до того, що фільтр має охоплювати не лише класичні умови допустимості, а й випадки процесуальної бездіяльності судів нижчих інстанцій, а подекуди й судові оцінювання доказів. Такий підхід розширює традиційні межі касації, підкреслюючи її коригувальну, а не виключно ревізійну функцію [9–13].

По-третє, окрема група науковців – К. Гусаров, Г. Ахмач, О. Рогач, С. Торбас – пропонує розглядати касаційний фільтр у межах ширшого феномена судової дискреції. На думку К. Гусарова, саме дискреція визначає здатність Суду здійснювати селекційний добір справ відповідно до їхнього значення для єдності практики, тоді як Г. Ахмач пов'язує фільтраційний механізм зі змістом мотивації судових рішень про недопуск. У цих поглядах фільтр перестає бути суто процедурною перепорою та постає як інтелектуальний інструмент, що віддзеркалює автономію Суду й дає змогу йому вибудовувати пріоритети в перегляді справ. Натомість О. Рогач підсилює аксіологічний вимір дискреції, наголошуючи на потребі в урахуванні суддею загальносуспільних цінностей у межах фільтраційної процедури [14–17].

По-четверте, у працях Д. Луспеника, Н. Сакари, С. Кравченка, О. Яновської та інших авторів фільтр трактується як інструмент структурного обмеження доступу до суду. Цей підхід зосереджується на нормативній природі фільтра, що розмежовує сфери судової компетенції, запобігає зловживанню правом на звернення до суду та впорядковує механізми повторного перегляду. У його рамках фільтр набуває функції гарантії інституційної стабільності та процесуальної економії.

Хоча зазначений перелік наукових позицій не є вичерпним, однак уже на цьому етапі наукового узагальнення вбачається доктринальне розуміння інституту фільтрації в нерозривній єдності з ціннісно-орієнтованою (щоб не промовити суб'єктивною) позицією Верховного Суду.

З огляду на наведені авторські підходи уявляється цілком можливим розглядати відмову у відкритті касаційного провадження або відмову в задоволенні позовних вимог через відсутність порушеного права як форму касаційного фільтра. Така відмова, попри її матеріально-правову природу, фактично виконує селекційну функцію: ще до аналізу касаційних доводів Суд оцінює наявність предмета судового захисту, а відтак допустимість самого касаційного звернення / перегляду. Ця логіка, хоч і не закріплена в законодавстві як окремий фільтр, за своєю сутністю відповідає характеристикам фільтраційного механізму, оскільки структурно блокує подальший рух скарги, спираючись на попереднє оцінювання правового статусу заявника. Водночас застосування такої конструкції потребує особливо делікатного підходу, адже змішування матеріальної та процесуальної площин може впливати на передбачуваність доступу до касації та трансформувати баланс між доступом до правосуддя й завданням забезпечення єдності судової практики.

ЄСПЛ прямо підкреслює, що вищі суди мають право самостійно визначати межі своєї юрисдикції та порядок фільтрації справ; ці повноваження не можуть бути обмежені тим, як попередні суди трактували право особи на доступ до вищої інстанції. У справі *Zubac v. Croatia* Суд підтвердив, що обмеження таких повноважень зробило б виконання функцій Верховного Суду фактично неможливим, адже він був би змушений розглядати справи не за власними критеріями, а через помилки інших інстанцій, що суперечить природі касаційного перегляду [18].

У постанові від 18 травня 2021 року у справі № 914/1570/20 Велика Палата сформулювала ключову тезу про те, що українська касаційна модель остаточно набуває рис «обмеженої касації», тобто такої, у якій перегляд рішень вищою інстанцією є не загальним правом, а винятковою процедурою. Вона здійснюється лише за наявності спеціально визначених підстав і після проходження процесуальних фільтрів. Законодавець, на думку Палати, свідомо вибудовує цю конструкцію для того, щоб касаційний суд зосереджувався лише на справах, які дійсно потребують втручання задля забезпечення єдності судової практики та правової визначеності. Суд також підкреслює, що такі обмеження не звужують права особи на доступ до правосуддя, оскільки цей доступ уже був реалізований у судах першої та апеляційної інстанцій. Касація в цій моделі постає як додатковий, а не основний рівень захисту, і тому її «фільтрація» є не порушенням прав, а механізмом оптимізації та ефективності судової системи [19].

З одного боку, Суд послідовно наполягає на тому, що касаційні фільтри є обов'язковими інструментами забезпечення належної якості правосуддя, покликаними відсіювати справи, які не містять ознак порушення права чи не становлять правового інтересу для формування єдиної судової практики [20–21]. З іншого – у ряді рішень Суд підкреслює неприпустимість передчасного втручання у предмет спору ще на стадії відкриття провадження. Наприклад, коли застерігає, що «пред'явлення позову до неналежного відповідача не є підставою для відмови у відкритті провадження», оскільки факт належності чи неналежності відповідача належить до питань, що вирішуються виключно за наслідками розгляду справи за сутністю. Водночас ця дуалістичність підходів висвітлює складнішу проблему [22]. Суд одночасно закликає до активного застосування фільтрів як інструментів процесуальної економії та наголошує на обмеженості судової перевірки на початковій стадії, коли втручання в оцінювання сутності спору є недопустимим. У іншій справі Суд також зазначає, що на етапі вирішення питання про відкриття провадження суд не має права переходити до змістовного аналізу спору: оцінювати обраний позивачем спосіб захисту, достовірність чи повноту наведених обставин, належність і достатність доказів. Процесуальний закон покладає на цю стадію виключно формальну перевірку відповідності позову встановленим вимогам, тоді як питання фактичної та правової обґрунтованості позовних вимог може бути вирішене лише під час розгляду справи за сутністю. Тому передчасне звернення суду першої інстанції до оцінювання доказів або до корекції способу захисту є недопустимим, оскільки нівелює принцип доступу до правосуддя й фактично підмінює собою функції розгляду спору за сутністю [23]. Такий дисбаланс породжує відчутну методологічну напругу: фільтри потребують певного оцінювання матеріальної складової спору, тоді як за іншою логікою Суд відмежовує це оцінювання від стадії відкриття провадження, зводячи її до

формальної перевірки вимог до позову. У підсумку виникає ситуація, за якої касаційні фільтри декларуються як інструменти контролю над змістом спору, але їхнє реальне застосування звужується через небажання Суду виходити за межі формальних критеріїв допустимості позову.

На тлі цього слушно зауважити, що право на звернення до суду з позовом, як його трактує Верховний Суд, не завжди збігається з правом на судовий захист, яке закріплено в статтях процесуальних кодексів (ст. 4 ЦПК України, ст. 4 ГПК України, ст. 5 КАС України). У розумінні закону суб'єктивне право на захист – це юридично закріплена можливість особи використати заходи правоохоронного характеру для поновлення порушеного права й припинення дій, які порушують це право.

Усталена позиція Верховного Суду вибудовується навколо засадничого розмежування між самим фактом звернення до суду та наявністю тих юридично значущих передумов, які роблять такий захист можливим. Під порушенням права Суд розуміє таку зміну у сфері суб'єктивних прав та обов'язків особи, яка унеможливує реалізацію належного їй права або ж покладає на неї новий, невинуватий обов'язок. Лише за наявності саме такого втручання, що впливає з дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень, ідеться про порушення в публічно-правових відносинах, яке може бути предметом судового контролю. Як Суд неодноразово наголошував, право на звернення до суду, гарантоване статтею 55 Конституції України, не трансформується автоматично в право на позитивний результат. Його зміст передбачає не лише можливість подання позову, але й потребу в доведенні реальності, індивідуалізованості та юридичної значущості того порушення, на яке посиляється позивач. За відсутності порушення в наведеному розумінні спір втрачає ознаки публічно-правового та виходить за межі юрисдикційних повноважень суду як механізму захисту. Водночас Суд послідовно підкреслює, що встановлення відсутності порушеного права або невідповідності обраного позивачем способу захисту тим моделям, які прямо визначені законом, здійснюється за наслідками розгляду справи за сутністю; відтак таке встановлення є самодостатньою підставою для відмови в позові. Інакше кажучи, якщо вимога не кореспондує реальному та юридично значущому порушенню, судовий захист не може бути наданий, оскільки предмет спору виявляється позбавленим правової субстанції.

Статтею 41 Конституції України та статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) закріплено принцип непорушності права приватної власності, який означає право особи на безперешкодне користування своїм майном, а також право власника володіти, користуватися й розпоряджатися належним йому майном, на власний розсуд учиняти щодо свого майна будь-які угоди, відповідно до закону, за своєю волею незалежно від волі інших осіб. Гарантуючи захист права власності, закон надає власнику право вимагати усунення будь-яких порушень його права, хоч би ці порушення і не були поєднані з позбавленням володіння [24]. Відповідні висновки містяться, зокрема, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 1 грудня 2022 року у справі № 9901/926/18, постанові Верховного Суду від 23 серпня 2023 року у справі № 604/997/21, рішенні Верховного Суду від 08 серпня 2024 року у справі № 990/184/24 тощо.

У продовження викладеної правової логіки Суд формує послідовну доктрину щодо співвідношення між змістом суб'єктивного права та належним способом його судового захисту. Під останнім Суд розуміє юридичний інструмент, який кореспондує природі порушення та здатний забезпечити реальне поновлення порушеної сфери прав особи. Відтак вибір відповідного засобу не є довільним: він визначається характером спірних правовідносин, змістом права, за захистом якого звертається позивач, та тими фактичними обставинами, що вказують на спосіб і інтенсивність втручання в це право.

Водночас Суд підкреслює, що встановлення характеру правовідносин, перевірка наявності чи відсутності порушеного права або інтересу, а також з'ясування можливості їхнього поновлення в обраний спосіб є невід'ємною складовою розгляду справи за сутністю. Лише після такого аналізу Суд здатен об'єктивно вирішити, чи має місце реальне, індивідуалізоване порушення, чи йдеться про юридично нейтральну ситуацію, яка не потребує судового втручання. Правом на звернення до суду, як видається, наділена лише особа, чії права, свободи

чи інтереси порушено, не визнано або оспорено; це ж стосується випадків, коли законом передбачено можливість звернення на захист інтересів інших осіб, держави чи суспільства. Нарешті, установлення судом відсутності порушеного права чи інтересу – як у формі фактичного втручання, так і у формі реальної загрози порушення – кваліфікується як самостійна й достатня підстава для відмови в позові.

І. В. Зайцева-Калаур акцентує на тому, що засоби цивільно-правового захисту мають сенс лише тоді, коли існує реальне або потенційне порушення суб'єктивного права. Якщо ж такого порушення немає, правовий механізм просто не може бути активований, адже відсутній сам «об'єкт» захисту. Інакше кажучи, цивільне законодавство працює лише за умови наявності юридично значущої зміни в становищі особи – обмеження можливості реалізувати право або появи нового обтяження, яке безпосередньо зачіпає її інтерес. За відсутності порушеного права відсутні й підстави для обрання будь-якого способу захисту. Це не просто технічний критерій, а матеріальний фільтр, який унеможливорює використання судового механізму поза межами його призначення [25, с. 150–151].

Ця проблема зустрічається й на інших методологічних рівнях. Так, О. Кот цілком логічно вибудовує думку навколо того, що в значній частині справ про визнання права власності на самочинно збудовані об'єкти взагалі відсутнє порушене чи оспорене суб'єктивне право, а отже, відсутня й належна підстава для судового захисту. Він підкреслює, що класична модель доступу до правосуддя виходить із очевидної передумови: процесуальний статус позивача можливий лише тоді, коли має місце спір про право, порушення, невизнання чи оспорювання права або охоронюваного інтересу. Натомість конструкція статті 376 ЦК України нині допускає визнання права власності на самочинно збудоване майно за умови відсутності заперечень третіх осіб, тобто за відсутності спору й, відповідно, відсутності конфлікту прав чи інтересів. У цьому автор убачає концептуальну проблему: суд фактично залучається до легалізації самочинного будівництва в ситуаціях, де ніякого порушеного права немає, а йдеться радше про оформлення майнового статусу там, де логічніше було б запровадити адміністративну процедуру. Висновок полягає в тому, що за відсутності порушення чи оспорювання права конструкція «визнання права власності» погано узгоджується з природою судової влади як механізму вирішення спорів і захисту прав, а не як інструменту безспірної реєстрації чи легалізації [26, с. 140].

Зі свого боку вбачаємо, що описана О. Котом неузгодженість цілком застосовна й до ситуації зі зміною цільового призначення пожертви в разі неможливості цільового використання за умови смерті пожертвувача (ст. 730 ЦК України).

У межах дослідження Д. Рудакова зазначена проблема набуває особливої виразності, адже автор прямо вказує на те, що звернення громадян до суду у справах, пов'язаних із реалізацією державних програм доступного житла, нерідко відбувається не через фактичне порушення їхнього суб'єктивного права, а через вади адміністративних процедур та недостатню узгодженість механізмів державної підтримки з цивільно-правовими способами захисту. За спостереженням автора, це породжує ситуації, у яких суди вимушено застосовують способи захисту, передбачені статтями 15–16 ЦК України, попри те, що юридично значущого порушення ще не настало або воно не доведене належними доказами. Д. Рудаков підкреслює, що такий підхід формує концептуальний дисбаланс: позовні вимоги не узгоджуються із природою можливого порушення, а сам спосіб захисту не відповідає структурі спірних правовідносин. У результаті судова юрисдикція штучно розширюється, оскільки суд змушений втручатися в ситуації, які не мають ознак матеріально-правового спору [27, с. 194–196].

Висновки. Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що категорія «відсутність порушеного права» дедалі виразніше виходить за межі свого первинного матеріально-правового змісту й поступово перетворюється на універсальний процесуальний інструмент селекції. Суд фактично використовує її як багаторівневий фільтр: спочатку – на етапі відкриття провадження, де «відсутність порушення» слугує маркером допустимості позову; згодом – у межах розгляду справи за сутністю як самостійну підставу для відмови без аналізу заявленого порушення чи неправильного застосування законодавства. У такій проекції категорія «порушеного права»

набуває рис процесуального порогу, який структурує доступ до правосуддя й водночас моделює обсяг дискреції Верховного Суду в оцінюванні значущості спору для правопорядку. Водночас така еволюція створює ряд методологічних викликів: розмивається межа між матеріально-правовим оцінюванням порушення та процесуальною перевіркою допустимості, а сам Суд опиняється перед дилемою: з одного боку, забезпечити ефективний судовий контроль і єдність практики, а з іншого – не допустити надмірного звуження доступу до правосуддя через розширювальне тлумачення фільтраційних критеріїв.

Уявляється, що подальші дослідження в цьому напрямі мають зосередитися на трьох ключових перспективах. По-перше, потрібно концептуально окреслити співвідношення між матеріально-правовою природою порушення та процесуальною роллю категорії «допустимості» з огляду на принципи ст. 55 Конституції України та практику ЄСПЛ щодо доступу до суду. По-друге, вартує уваги аналіз меж судової дискреції в застосуванні цього фільтра, зокрема, чи може він використовуватися як універсальний селекційний критерій, чи його варто чітко обмежити нормативно визначеними випадками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аленін Ю. П. Початок досудового розслідування за КПК України 2012 року. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 198–203.
2. Глущенко С. В. Касаційне оскарження як конституційна засада перевірки судових рішень в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.10 / Акад. адвокатури України. К., 2010. 20 с.
3. Глущенко С. В. Окремі питання єдності касаційної інстанції: концептуальний підхід. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2011. № 1. С. 114–125.
4. Глущенко С. В. Окремі питання касаційної перевірки судових рішень у цивільних справах. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 3. С. 91–95.
5. Комаров В. В. Курс цивільного процесу : підручник. Харків : Право, 2011. 1352 с.
6. Комаров В. В., Сакара Н. Ю. Право на справедливий судовий розгляд у цивільному судочинстві : навч. посіб. Х. : Нац. юрид. акад. України, 2007. 35 с.
7. Ткачук Н. В. Фільтри касаційної скарги в дії: ефективність механізму. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. С. 104–112, 109.
8. Щербак С., Мирославський С. Касаційні фільтри в цивільному судочинстві. *Copernicus Political and Legal Studies*. 2022. Вип. 1 (3). С. 82–93. DOI 10.15804/CPLS.20223.10
9. Гарієвська М. Б. До питання про дискреційні повноваження суду у процесі доказування. *Університетські наукові записки*. 2017. № 3. С. 117–129.
10. Ємельянова І. Апеляційний і касаційний перегляд судових рішень в цивільному судочинстві: теоретичні та практичні аспекти. *Право України*. 2004. № 2. С. 16–21.
11. Ємельянова І. Теоретичні та практичні аспекти апеляційного і касаційного перегляду судових рішень у цивільному судочинстві. *Бюл. М-ва юстиції України*. 2003. № 11. С. 34–41.
12. Кройтор В. А. Принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду. *Право і Безпека*. 2009. № 1. С. 198–205.
13. Шутенко О. В. Проблеми диспозитивності в цивільному судочинстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03. Х. : Нац. юрид. акад. України, 2003. 21 с.
14. Ахмач Г. М. Застосування процесуальних «фільтрів» під час перегляду судових рішень у касаційній інстанції. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 4. С. 68–71.
15. Гусаров К. Допуск до оскарження судових рішень як процесуальний фільтр у цивільному процесі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2013. № 1082, вип. 16. С. 183–186.
16. Рогач О. Проблеми застосування окремих процесуальних фільтрів в адміністративному судочинстві та їхня відповідність принципу домірності. *Соціальні права. Виклики воєнного часу* : зб. тез доп. Шостої Міжнар. наук.-практ. конф. «Адміністративна юстиція в Україні: проблеми теорії та практики», м. Київ, 6 лип. 2023 р. Харків : Право, 2023. С. 367–371.

17. Торбас О. О. Порядок оскарження слідчим відмови прокурора у погодженні окремих клопотань згідно з КПК України. *Sciences of Europe*. 2020. № 57 (3). С. 12–14.
18. Рішення ЄСПЛ у справі «Зубац проти Хорватії» (case of Zubac v. Croatia). Заява 40160/12 від 11 жовтня 2016 року. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-181821>
19. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18 травня 2021 року у справі № 914/1570/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97967349>
20. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 06 червня 2023 року у справі № 240/40427/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111385151>
21. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 15 вересня 2022 року у справі № 280/2695/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106291164>
22. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного господарського суду від 24 червня 2021 року у справі № 904/1039/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97868609>
23. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 31 серпня 2023 року у справі № 990/114/23. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113396904>
24. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 08 серпня 2024 року у справі № 990/184/24. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120900187>
25. Зайцева-Калаур І. В. Окремі аспекти ефективності захисту суб'єктивних цивільних прав. *Взаємодія громадянського суспільства, особи і держави: вектор удосконалення* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-й річниці Конституції України, м. Київ, 22 червня 2021 року. Київ : Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. С. 149–151.
26. Кот О. О. Деякі проблеми визнання права власності на самочинно збудоване нерухоме майно. *Право України*. 2011. Вип 5. С. 136–141.
27. Рудаков Д. І. Способи захисту прав фізичних осіб на доступне житло. *Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу* : зб. тез доповідей IV Всеукраїнської наукової конференції, м. Хмельницький, 17 квітня 2023 року. Хмельницький : ХНУ, 2023. С. 193–196.

REFERENCES

1. Alenin, Yu. P. (2013). Pochatok dosudovoho rozsliduvannia za KPK Ukrainy 2012 roku [The beginning of pre-trial investigation under the CPC of Ukraine of 2012]. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav – Legal Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 1, 198–203 [in Ukrainian].
2. Hlushchenko, S. V. (2010). Kasatsiine oskarzhennia yak konstytutsiina zasada perevirky sudovykh rishen v Ukraini [Cassation appeal as a constitutional basis for reviewing court decisions in Ukraine] (Extended abstract of candidate's thesis) / Akad. advokatury Ukrainy. Kyiv [in Ukrainian].
3. Hlushchenko, S. V. (2011). Okremi pytannia yednosti kasatsiinoi instantsii: kontseptualnyi pidkhid [Separate issues of the unity of the cassation instance: a conceptual approach]. *Chasopys tsyvilnoho i kryminalnoho sudochynstva – Journal of Civil and Criminal Procedure*, 1, 114–125 [in Ukrainian].
4. Hlushchenko, S. V. (2009). Okremi pytannia kasatsiinoi perevirky sudovykh rishen u tsyvilnykh spravakh [Selected issues of cassation review of court decisions in civil cases]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy – Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine*, 3, 91–95 [in Ukrainian].
5. Komarov, V. V. (2011). Kurs tsyvilnoho protsesu [Course of civil procedure]. Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].
6. Komarov, V. V., & Sakara, N. Yu. (2007). Pravo na spravedlyvyi sudovy rozghliad u tsyvilnomu sudochynstvi [The right to a fair trial in civil proceedings]. Kharkiv : Nats. yuryd. akad. Ukrainy [in Ukrainian].

7. Tkachuk, N. V. (2021). Filtry kasatsiinoi skarhy v dii: efektyvnist mekhanizmu [Cassation appeal filters in action: mechanism effectiveness]. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Current Problems of State and Law*, 109–112 [in Ukrainian].
8. Shcherbak, S., & Myroslavskyi, S. (2022). Kasatsiini filtry v tsyvilnomu sudochynstvi [Cassation filters in civil proceedings]. *Copernicus Political and Legal Studies*, 1 (3), 82–93. DOI : <https://doi.org/10.15804/CPLS.20223.10> [in Ukrainian].
9. Hariievska, M. B. (2017). Do pytannia pro dyskretiini povnovazhennia sudu u protsesi dokazuvannia [On the issue of discretionary powers of the court in the process of proof]. *Universytetski naukovy zapysky – University Scientific Notes*, 3, 117–129 [in Ukrainian].
10. Yemelianova, I. (2004). Apeliatsiinyi i kasatsiinyi perehliad sudovykh rishen v tsyvilnomu sudochynstvi: teoretychni ta praktychni aspekty [Appellate and cassation review of court decisions in civil proceedings: theoretical and practical aspects]. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 2, 16–21 [in Ukrainian].
11. Yemelianova, I. (2003). Teoretychni ta praktychni aspekty apeliatsiinoho i kasatsiinoho perehliadu sudovykh rishen u tsyvilnomu sudochynstvi [Theoretical and practical aspects of appellate and cassation review of court decisions in civil proceedings]. *Biuleten Ministerstva yustytzii Ukrainy – Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, 11, 34–41 [in Ukrainian].
12. Kroitor, V. A. (2009). Pryntsyp zabezpechennia apeliatsiinoho ta kasatsiinoho oskarzhennia rishennia sudu [Principle of ensuring appellate and cassation appeal of a court decision]. *Pravo i Bezpeka – Law and Safety*, 1, 198–205 [in Ukrainian].
13. Shutenko, O. V. (2003). Problemy dyspozytyvnosti v tsyvilnomu sudochynstvi [Problems of dispositiveness in civil proceedings] (Extended abstract of candidate's thesis) / Nats. yuryd. akad. Ukrainy. Kharkiv [in Ukrainian].
14. Akhmach, H. M. (2017). Zastosuvannia protsesualnykh «filtriv» pid chas perehliadu sudovykh rishen u kasatsiinii instantsii [Application of procedural "filters" during the review of court decisions in the cassation instance]. *Porivnialno-analitychne pravo – Comparative-Analytical Law*, 4, 68–71 [in Ukrainian].
15. Husarov, K. (2013). Dopusk do oskarzhennia sudovykh rishen yak protsesualnyi filtr u tsyvilnomu protsesi [Access to appeal of court decisions as a procedural filter in civil proceedings]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya: Pravo – The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Law*, 1082 (16), 183–186 [in Ukrainian].
16. Rohach, O. (2023). Problemy zastosuvannia okremykh protsesualnykh filtriv v administratyvnomu sudochynstvi ta yikhnia vidpovidnist pryntsyphu domirnosti [Problems of applying certain procedural filters in administrative proceedings and their compliance with the principle of proportionality]. In *Sotsialni prava. Vyklyky voiennoho chasu [Social rights. Challenges of wartime]* (pp. 367–371). Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].
17. Torbas, O. O. (2020). Poriadok oskarzhennia slidchym vidmovy prokurora u pohodzhenni okremykh klopotan zghidno z KPK Ukrainy [The procedure for appealing by an investigator against the prosecutor's refusal to approve certain petitions under the CPC of Ukraine]. *Sciences of Europe*, 57(3), 12–14 [in Ukrainian].
18. ECHR judgment in the case of Zubac v. Croatia. Case No. 40160/12 of 11 October 2016. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-181821> [in Ukrainian].
19. Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court of 18 May 2021 in case No. 914/1570/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97967349> [in Ukrainian].
20. Resolution of the Supreme Court, composed of a panel of judges of the Administrative Court of Cassation, of 06 June 2023 in case No. 240/40427/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111385151> [in Ukrainian].
21. Resolution of the Supreme Court composed of the panel of judges of the Administrative Court of Cassation dated September 15, 2022 in case No. 280/2695/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106291164> [in Ukrainian].
22. Resolution of the Supreme Court composed of the Economic Court of Cassation dated June 24, 2021 in case No. 904/1039/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97868609> [in Ukrainian].

23. Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court dated August 31, 2023 in case No. 990/114/23. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113396904> [in Ukrainian].

24. Resolution of the Supreme Court composed of the panel of judges of the Cassation Administrative Court of August 8, 2024 in case No. 990/184/24. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120900187> [in Ukrainian].

25. Zaitseva-Kalaur, I. V. (2021). Okremi aspekty efektyvnosti zakhystu subiektyvnykh tsyvilnykh prav [Separate aspects of the effectiveness of protection of subjective civil rights]. In *Vzaiemodiia hromadianskoho suspilstva, osoby i derzhavy: vektor udoskonalennia* [Interaction of civil society, individual and state: vector of improvement] (pp. 149–151). Kyiv : Kyivskiy rehionalnyi tsentr NAPrN Ukrainy [in Ukrainian].

26. Kot, O. O. (2011). Deiaki problemy vyznannia prava vlasnosti na samochynno zbudovane nerukhome maino [Some problems of recognition of ownership of unauthorized construction of real estate]. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 5, 136–141 [in Ukrainian].

27. Rudakov, D. I. (2023). Sposoby zakhystu prav fizychnykh osib na dostupne zhytlo [Ways to protect the rights of individuals to affordable housing]. In *Harmonizatsiia zakonodavstva Ukrainy z pravom Yevropeiskoho Soiuzu* [Harmonization of legislation of Ukraine with the law of the European Union] (pp. 193–196). Khmelnytskyi : KhNU [in Ukrainian].

R. B. Sirko, O. A. Tymoshenko. "ABSEBCE OF AN INFRINGED RIGHT" AS A TOOL OF CASSATION SELECTION

The proposed article examines the gradual transformation of the category of "absence of an infringed right" from a classical substantive-law prerequisite for access to court into a multi-level procedural selection instrument increasingly employed by the Supreme Court of Ukraine. The relevance of the study arises from the ongoing shift in the national model of cassation review and the transition toward a concept of "limited cassation", within which filtering mechanisms play a decisive role in determining access to the highest judicial instance.

The findings demonstrate that the category in question increasingly performs a selection function at multiple stages of the judicial process – from the decision on opening proceedings to the assessment of the admissibility of a cassation appeal. This evolution alters the balance between substantive evaluation of the dispute and the formal verification of procedural conditions for access to court, thereby generating potential risks for legal certainty and predictability. The study shows that the "absence of an infringed right" has evolved into a procedural threshold (a cassation filter) that structures the workload of the cassation instance, yet still requires further normative and doctrinal clarification. It is concluded that this category extends beyond a technical procedural construction and represents one of the structural vulnerabilities of the contemporary model of cassation justice, warranting deeper scholarly reflection. Future research should focus on developing clear criteria for distinguishing the substantive and procedural dimensions of this category, defining the limits of judicial discretion in its application, and conducting a comparative analysis of European filtering models with a view to harmonising Ukrainian practice.

Keywords: cassation filter, access to justice, infringed right, judicial discretion, right to cassation appeal, cassation review, case law.